

4. EVROPSKÁ KONFERENCE KOUŘENÍ NEBO ZDRAVÍ (ECTOH)

4th EUROPEAN CONFERENCE: SMOKING OR HEALTH (ECTOH)

DRAHOSLAVA HRUBÁ

Lékařská fakulta MU, Brno

Konference se konala ve dnech 11.–13. října 2007 v Basi-
leji, Švýcarsko. Umožnila setkání především evropských
odborníků v oblasti redukce šíření tabakismu a výzkumu
nových poznatků o zdravotních rizicích kouření.

V úvodním plenárním zasedání byly prezentovány
hlavní výsledky **zprávy o Evropské kontrole tabá-
ku 2007** (*D. Bettecher*) a o úspěších jednotlivých zemí
z evropského regionu v **opatřeních proti kouření** (Toba-
cco Control) pomocí žebříčku, sestaveného z bodového
hodnocení zohledňujícího zejména stupeň restriktivních
opatření zaměřených na ochranu nekuřáků a aktivit za
ne kouření (*L. Joossens*). Nejlepšího umístění dosáhla Vel-
ká Británie (93 bodů ze 100 možných), mezi nejhoršími
zeměmi bylo Německo (37 bodů), Řecko a Lucembursko
(36 bodů), Rakousko (34 bodů). V konkrétním hodnocení
České republiky byly mezi oběma dokumenty závažné
diskrepance: zatímco v tabulce 30 evropských zemí byla
Česká republika zařazena do „červených čísel“ s umís-
těním na 20. pozici se 40 body, řada údajů uvedených
v European Tobacco Control Report 2007, získaných
objektivními studiemi podle jednotné metodiky WHO,
nasvědčuje tomu, že skutečně postavení ČR bude lepší.
K horšímu umístění ČR určitým způsobem přispěla
skutečnost, že není mezi 140 zeměmi, které ratifikovaly
Rámcovou dohodu o kontrole tabáku (FCTC).

Prof. W. Zatonski řídil diskusi vybraných národních
expertů u „kulatého stolu“ o problémech ochrany neku-
řáků před **expozicí pasivnímu kouření**. Ve shodě s něk-
terými zahraničními zkušenostmi má Česká republika
legislativně ošetřený zákaz kouření na veřejných místech
vcelku vyhovujícím způsobem (platná legislativa se může
aplikovat i na kouření v restauracích, výslovně je podchy-
cena ochrana nekuřáků na pracovištích), problémy jsou
s vymáháním těchto opatření v konkrétních případech.
Naopak, v porovnání s jinými zeměmi je u nás dlouhodo-
bě uplatňován a v podstatně uspokojivě dodržován zákaz
kouření ve veřejných dopravních prostředcích, na školách
a ve zdravotnických a kulturních zařízeních.

Zajímavý pohled a nastolení aktuálních otázek přines-
la diskuse o **bezdýmém tabáku**, který zatím v EU není
povolen s výjimkou Švédska, kde stoupá jeho užívání
zejména u mužů. *J. Foulds* z USA v úvodu svého vystoupení
nejprve veřejně deklaroval, že není a nikdy nebyl sponzo-

rován tabákovým průmyslem, a poté prezentoval rozdíly
v chemickém složení amerických druhů šňupavého a živý-
kacího tabáku a nejprodávanějších cigaret se švédským
„Snuss“. Srovnání doplnil výsledky publikovaných stu-
dií o úmrtnosti na kardiovaskulární choroby a vybrané
druhy zhoubných nádorů u uživatelů jednotlivých typů
bezdýmého tabáku a kuřáků. Z přehledu vyplynulo, že
švédský snuss obsahuje významně nižší hodnoty dehtu
a nitrosaminů a významně zvýšení úmrtnosti proti
nekuřákům bylo zjištěno jen v případě rakoviny slinivky
břišní, které však bylo nižší ve srovnání s kuřáky ciga-
ret. Závěrem položil řečnickou otázku, zda by legalizace
bezdýmého tabáku v EU nebyla prostředkem ke snížení
výskytu závažných zdravotních poškození.

Další diskutující, *D. Hatsukami*, sice prezentované
výsledky nezpochybnila, nicméně poukázala na to, že
i užívání bezdýmého tabáku vede k závislosti, ke zdravot-
ním poškozením a že rozšíření jeho užívání by znamena-
lo další zisky pro tabákový průmysl. Závěrečnou snahu
koordinátorky tohoto bloku, *A. McNeillové*, poznat názory
přítomných posluchačů z jejich odpovědí (hlasováním)
na jednotlivé otázky, mnoho přítomných odmítlo s tím,
že proti užívání drog obecně (mezi než tabák patří) je tře-
ba postupovat jednoznačným odmítáním a ne hledáním
nových, snad méně škodlivých forem.

Vzhledem k zaměření brněnských pracovišť Masa-
rykovy univerzity na intervenční programy pro děti
a mládež byly zajímavé sekce věnované této tematice.
Program „Smoke Free Class Competition” (SFC), který
se uplatňuje v 19 zemích EU, ve Švýcarsku a v Kanadě, byl
prezentován hlavním koordinátorem *R. Hanewinkelem*,
prvním autorem programu *E. Vartiainen* a představitelem
švýcarské sekce *H. Schmidtem*. V diskusním bloku byl dán
prostor i kritikovi tohoto mezinárodního projektu *J. F. Etterovi*.
Výsledky české studie byly prezentovány formou
posteru. Původní projekt zaměřený na školní mládež ve
věku 14 let, jehož verze byla použita v ČR, některé země
modifikovaly ve smyslu zmírnění původních striktních
pravidel a snížením věku cílové skupiny populace (od 11
let). Naše výsledky korespondují se sdělením *prof. Schmida*,
který k hodnocení účinnosti programu náhodně vybral
několik škol ze severozápadní oblasti Švýcarska a ukázal,
že program oddálí začátek kouření a i ve střednědobém

horizontu udržuje prevalenci dětských kuřáků na nižší úrovni, než jaká je v kontrolních školách. Stejně jako česká verze, zahrnuje i švýcarský program nabídku léčby závislým dětským kuřákům a nabídka se setkává s ještě menší odezvou než v ČR.

Také **program ESFA**, zaměřený na věkovou skupinu žáků na druhém stupni základních škol v 5 zemích EU (6 lokalitách) a koordinovaný *prof. H. de Vriesem*, nemá výsledky, které by mohly být jednoznačně pokládány za pozitivní: při hodnocení za 24 a 30 měsíců po skončení poslední etapy programu se v některých zemích prevalence dětských kuřáků snížila o několik procent (výjimečně byly rozdíly proti kontrolní skupině statisticky významné), v jiných byla dokonce vyšší než v kontrolních souborech.

V této souvislosti je pozoruhodná aktivita švédských odborníků oslovující učitele v rámci sdružení „**Swe-dish Teachers against Tobacco**“; před několika lety byl učiněn obdobný pokus i v České republice, který byl nakonec ukončen z důvodů pasivity těch, kteří se do sdružení přihlásili. Bylo by vhodné a podnětné tento projekt znovu nastolit, např. v rámci výzkumného záměru Škola a zdraví 21.

Oba hlavní evropské intervenční programy shodně potvrzují, že na účinnosti školních programů se podílí vliv společenských přístupů k problematice kouření, kuřáctví rodičů a zainteresovanost učitelů, kteří ovlivňují aktivitu dětí. S problematikou kouření dětí a mládeže úzce souvisí i propagace **kuřáctví ve filmové a televizní tvorbě**, při sponzorování sportovních akcí; oběma tématům byly věnovány samostatné sekce. Pod heslem „**Cool and Clean**“ byl představen švýcarský projekt pro mládež (*R. Burgi*) a obdobný projekt z Finska (*M. Rautalahti*). V této souvislosti delegáti také podepisovali protestní petici proti reklamě firmy Davidoff, na níž se aktivně podílel populární basilejský rodák tenista *R. Federer*. O příznivých výsledcích určité formy zaměření aktivit Cool and Clean přesvědčili přítomné delegáty mladí tanečníci z taneční skupiny nesoucí toto označení.

Zdá se být zřejmé, že účinnost programů nelze posuzovat pouze z hlediska hodnocení jednotlivých ovlivňovaných kohort, ale spíše z dlouhodobého horizontu, v němž dojde k posunu postojů širší společnosti.

Zajímavé náměty přinesla diskuse na téma **budoucnost tabákového průmyslu**. Na příkladu britské firmy BAT demonstrovala *A. Gilmore* změny ve strategii, která zejména díky expanzi do rozvojových zemí Asie a Afriky, umožňuje firmě kontinuální růst prodeje a zisků. *G. Palazzo* z právnické univerzity a odborník v oblasti etiky obchodování poutavě vysvětlil, že tabákový průmysl využívá jen běžných obchodních praktik, jeho představitelé si nepřipouštějí rozdíly mezi tabákovými výrobky a jiným zbožím. Jednoznačně odmítl tvrzení, že reklamní strategie jsou zaměřeny čistě na populaci „mladých dospělých“ bez úmyslu oslovit děti a mládež, protože atraktivní souvislosti, které dávají do vztahu s kouřením, jsou pro tyto věkové kategorie shodné. Na adresu představitelů tabákových firem uvedl, že z původ-

ně bezúhonných občanů se postupně stávají „špatní lidé“ jen proto, že legitimní přístupy užívané v obchodování využívají pro špatné věci. *D. Sweanor* v příspěvku o strategiích tabákového průmyslu do r. 2015 upozornil na globální změny strategie všech velkých firem, které je třeba včas podchytit, analyzovat a podle možností paralyzovat jejich účinnost.

V sekci věnované problematice **kouření žen** byly pozoruhodné zejména příspěvky analyzující oblasti větší vnímavosti žen k následkům kouření a zdůvodňující nutnost specifického přístupu v rámci FCTC (*A. Amos, S. Sanchez*) a přehled dosavadní činnosti i výhledů mezinárodní společnosti „Women and Tobacco“ (*M. Haglund*). Byla zdůrazněna nová skutečnost z oblasti odvykání kouření v těhotenství, kdy medikamentózní podpora je silně omezena s ohledem na nově prokázané neuroteratogenní účinky nikotinu a absenci klinických studií s bupropionem a vareniclinem.

V oblasti **kouření a zdraví** zaujal pozornost zejména *J. Giles*, biochemik z Velké Británie, který informoval o použití nového testu pro stanovení kotininu v moči v prenatalních poradnách. Okamžité viditelné změny zabarvení vzorku moči kuřáček výrazně podpoří úsilí gynekologů při motivování žen k zanechání kouření (výsledky pilotní studie).

V rámci konference uspořádala firma Pfizer Ltd sympozium na téma „Co přispívá k zanechání kouření“ a sponzorovala výstavku existujících obrazových varování o škodlivosti kouření.

Z České republiky byly jednání přítomny *H. Sovinová* ze Státního zdravotního ústavu v Praze, zástupci z Masarykovy univerzity v Brně (*D. Hrubá, I. Žaloudíková*), s aktivními příspěvky: „Cost of smoking“, „Smoke-Free Class Competition in the Czech Republic“, „School performance and psycho-social problems among children prenatally exposed to smoking“, „Non-smoking is a norm“, „Who teaches our children to smoke“. *E. Králíková* z 1. LF UK Praha byla členkou vědeckého výboru konference.

V závěru konference přijali účastníci rezoluci, v níž vyjádřili rozhodnutí vynaložit úsilí na splnění vybraných cílů obsažených v FCTC.

Podrobnější informace lze získat na adresách:

<http://www.ensp.org/files/ectoh2007resolution.pdf> (text Rezoluce);

http://www.ensp.org/files/30_european_countries_text_final.pdf (Hodnocení zemí v oblasti opatření proti kouření);

<http://www.14wctoh.org> [informace o 14. světové konferenci, která se bude konat v Bombaji (Mumbaji), Indie, 18.–20. 3. 2009].

Prof. MUDr. *Drahošlava Hrubá, CSc.*
Lékařská fakulta MU
Tomešova 12
602 00 Brno
E-mail: hruba@med.muni.cz